

**EUROPEISK PAKT
FOR REGIONS- ELLER
MINORITETSSPRÅK**

Forklarende rapport

Forklarende rapport

Innledning

1. Mange europeiske land har innen sitt territorium regionalt baserte stedegne grupper som snakker et annet språk enn flertallet i befolkningen. Dette er en konsekvens av historiske prosesser der statsdannelsen har funnet sted langs andre linjer enn bare de språklige, og der små befolkningsgrupper har blitt oppslukt av større.
2. Den demografiske situasjonen for slike regions- eller minoritetsspråk varierer, fra et par tusen brukere til flere millioner, og det er også stor variasjon i de ulike landenes lovgivning og praksis knyttet til slike språk. Felles for mange av dem er imidlertid en større eller mindre grad av sårbarhet og usikkerhet. Uavhengig av fortidens omstendigheter skyldes truslene mot regions- eller minoritetsspråkene i dag like mye den moderne sivilisasjons og særlig massemedienes uavvendelig standardiserende innvirkning, som de skyldes ugjestmilde omgivelser eller myndighetenes assimileringsspolitikk.
3. Ulike organer i Europarådet har i en årrekke uttrykt bekymring over regions- eller minoritetsspråkenes situasjon. Konvensjonen om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter nedfeller riktig nok i artikkel 14 prinsippet om ikke-diskriminering, og forbyr, i hvert fall med hensyn til de rettigheter og friheter som konvensjonen garanterer, enhver diskriminering på dette grunnlag, slik som språk eller tilknytning til en nasjonal minoritet. Selv om dette er viktig, etablerer det ikke annet enn individets rett til ikke å bli diskriminert, og ikke et system for positiv beskyttelse av minoritetsspråk og befolkningsgruppene som bruker dem, slik den rådgivende forsamling påpekte allerede i 1957, i Resolusjon 136. I 1961, i Rekommandasjon 285, etterlyste parlamentarikerforsamlingen et beskyttelsestiltak i tillegg til Europakonvensjonen for å sikre minoritetsgruppers rett til å utøve sin egen kultur, bruke sitt eget språk, etablere egne skoler, og så videre.
4. Endelig vedtok Europarådets parlamentarikerforsamling i 1981 Rekommandasjon 928 om kultur- og utdanningsrelaterte problemer for minoritetsspråk og dialekter i Europa, og samme år vedtok Europaparlamentet en resolusjon om de samme problemstillingene. Konklusjonen i begge dokumenter var at det var behov for en pakt om regions- eller minoritetsspråk og -kulturer.
5. Med utgangspunkt i disse rekommandasjonene og resolusjonene besluttet konferansen for lokale og regionale myndigheter i Europa (Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe, CLRAE) å innlede arbeidet med en europeisk pakt for regions- eller minoritetsspråk, ut fra den rollen som lokale og regionale myndigheter må ventes å spille når det gjelder språk og kulturer på lokalt og regionalt nivå.
6. Det innledende arbeidet før pakten faktisk ble utarbeidet, omfattet en undersøkelse av den faktiske situasjonen for regions- eller minoritetsspråk i Europa samt en åpen høring i 1984 hvor rundt 250 mennesker deltok som representerte over 40 språk. En ekspertgruppe bidro i arbeidet med det første utkastet. I lys av den sterke og vedvarende interessen i Europarådets parlamentsforsamling og Europaparlamentet for dette temaet, deltok førstnevnte i arbeidet med utkastet i dialog med kompetente medlemmer av sistnevnte.
7. Endelig fremla konferansen, i sin Resolusjon 192 (1988), teksten til en pakt som var utformet med tanke på at den skulle ha status som konvensjon.
8. Etter dette initiativet, som parlamentsforsamlingen støttet gjennom sin uttalelse nr. 142 (1988), etablerte Ministerkomiteen en ad hoc-komité bestående av eksperter på regions- eller minoritetsspråk i Europa (CAHLR), som fikk i oppgave å lage et utkast til en pakt med utgangspunkt i teksten fra konferansen. Denne tverrnasjonale komiteen startet sitt arbeid mot slutten av 1989. I lys av sin viktige rolle som forslagsstillere til prosjektet var både CLRAE og parlamentsforsamlingen representert på komiteens møter. Før den endelige teksten i utkastet til pakten ble avhendet til Ministerkomiteen i 1992, rådførte CAHLR seg med, og tok hensyn til innspill fra, flere av Europarådets spesialiserte komiteer (innen kultur,

utdanning, menneskerettigheter, rettslig samarbeid, kriminalitet, lokale og regionale myndigheter, media) samt Europakommisjonen for lovbestemt demokrati.

9. Pakten ble vedtatt som en konvensjon av Ministerkomiteen på det 478. møtet mellom ministrenes stedfortredere 25. juni 1992 og åpnet for undertegning 5. november 1992 i Strasbourg.

Generelle betraktninger

Paktens formål

10. Slik det fremgår av innledningen, er paktens overordnede formål kulturelt motivert. Den er utformet med tanke på å beskytte og fremme regions- eller minoritetsspråk som et truet aspekt av Europas kulturarv. Derfor inneholder den ikke bare en klausul om ikke-diskriminering knyttet til bruken av disse språkene, men åpner også for aktive støttetiltak: Siktet er, innen rimelighetens grenser, å sikre bruken av regions- eller minoritetsspråk i utdanning og media, og å åpne for bruk i rettsvesen og forvaltning, økonomisk og sosialt liv og kulturelle aktiviteter. Bare på den måten kan slike språk kompenseres, om nødvendig, for ugunstige omstendigheter i fortiden og bevares og videreutvikles som en levende fasett av Europas kulturelle identitet.

11. Pakten setter seg fore å beskytte og fremme regions- eller minoritetsspråk, og ikke språklige minoriteter. Derfor vektlegges den kulturelle dimensjonen og bruken av regions- eller minoritetsspråk på alle livsområder for brukerne av disse språkene. Pakten etablerer ingen individuelle eller kollektive rettigheter for brukere av regions- eller minoritetsspråk. Partenes forpliktelser med hensyn til disse språkenes status og den nasjonale lovgivningen som vil måtte innarbeides i tråd med paktens, vil imidlertid åpenbart påvirke situasjonen for berørte befolkningsgrupper og enkeltstående medlemmer av disse.

12. CLRAE utarbeidet og fremla sitt utkast til pakt før de dramatiske omveltningene i Sentral- og Øst-Europa, basert på behovene i de landene som på dette tidspunktet allerede var medlemmer av Europarådet. Paktens relevans og tilnærming til situasjonen i landene i Sentral- og Øst-Europa er imidlertid senere bekreftet, ved den betydelige interessen som representanter for en rekke av disse landene har vist for arbeidet med å etablere europeiske standarder på dette området.

13. Utkastet til pakt berører ikke problemet med nasjonale grupperinger som søker uavhengighet eller grenseendringer, men paktens kan likevel antas å kunne bidra, på en veloverveid og realistisk måte, til å dempe problemet med minoriteter hvor språket utgjør gruppens særtrekk, ved å legge til rette for at de kan falle til ro i den staten som de gjennom historiens gang har havnet i. Heller enn å forsterke oppløsningstendenser kan det å utvide muligheten til å bruke regions- eller minoritetsspråk på ulike livsområder kun oppmuntre de gruppene som bruker dem, til å legge bak seg fortidens bitterhet som har gjort det vanskelig å akseptere sin plass i det landet de lever i, og i Europa samlet sett.

14. I denne sammenheng må det understrekes at paktens ikke anser det for å være noen konkurranse eller motsetning mellom offisielle språk og regions- eller minoritetsspråk. Snarere inntar den helt bevisst en tverrkulturell og flerspråklig tilnærming der hver språkkategori har sin rettmessige plass. Denne tilnærmingen er helt og fullt i tråd med verdiene som Europarådet tradisjonelt fremholder, og Europarådets forsøk på å styrke relasjonene mellom befolkningsgrupper, skape bedre samarbeid i Europa og øke forståelsen mellom ulike befolkningsgrupper i staten på et tverrkulturelt grunnlag.

15. Pakten behandler ikke situasjonen for nye, ofte ikke-europeiske språk som kan ha dukket opp i signatarstatene som følge av den senere tids migrasjonsstrømmer, og som ofte har et økonomisk motiv. Når det gjelder befolkningsgrupper som bruker slike språk, oppstår det konkrete problemer knyttet til integrasjon. CAHLRs standpunkt var at dette var problemer som måtte håndteres separat, om nødvendig i et eget rettslig redskap.

16. Endelig kan det påpekes at noen av Europarådets medlemsstater allerede har iverksatt retningslinjer som går lenger enn noen av paktens krav. Paktens bestemmelser er på ingen måte ment å være til hinder for dette.

Grunnbegreper og tilnærming

Begrepet språk

17. Begrepet språk slik det brukes i pakten, dreier seg først og fremst om språkets kulturelle funksjon. Derfor er det ikke subjektivt definert, i den forstand at det legitimerer en individuell rettighet, altså retten til å snakke "sitt eget språk", da det er opp til det enkelte individ å definere dette språket. Det er heller ikke brukt en politisk-sosial eller etnisk definisjon ved å beskrive språk som et redskap for en bestemt sosial eller etnisk gruppe. Dermed unngår pakten å måtte definere begrepet språkminoriteter, da paktens siktemål ikke er å stipulere etniske og/eller kulturelle minoritetsgruppers rettigheter, men å beskytte og fremme regions- eller minoritetsspråk som sådan.

Terminologien som anvendes

18. I stedet for å bruke andre betegnelser, så som "mindre utbredte språk", valgte CAHLR begrepet *regions- eller minoritetsspråk*. Adjektivet *regions-* betegner språk som snakkes i en avgrenset del av et lands territorium og i noen tilfeller brukes av de fleste innbyggerne. Begrepet *minoritet* peker til situasjoner hvor språket enten brukes av personer som ikke er konsentrert i en bestemt del av en stats territorium, eller snakkes av en gruppe som er konsentrert i en del av statens territorium, men som er tallmessig færre enn den delen av befolkningen i denne regionen som bruker statens majoritetsspråk. Begge adjektiver er dermed basert på faktiske kriterier, ikke juridiske ideer, og forholder seg uansett til situasjonen i en gitt stat (for eksempel kan et minoritetsspråk i én stat være et majoritetsspråk i en annen).

Manglende skille mellom ulike "kategorier" av regions- eller minoritetsspråk

19. Paktens forfattere måtte forholde seg til problemet med store forskjeller i situasjonen for Europas regions- eller minoritetsspråk. Noen språk dekker et relativt stort territorium, brukes av en stor befolkningsgruppe og nyter en viss utvikling og kulturell stabilitet. Andre brukes kun av en svært liten andel av befolkningen, i et begrenset område eller i helt spesielle minoritetskontekster og har allerede svært dårlige utsikter til overlevelse og videre utvikling.

20. Man besluttet likevel ikke å forsøke å definere ulike språkkategorier ut fra språkenes objektive situasjon. En slik tilnærming ville ikke yte mangfoldet av språksituasjoner i Europa rettferdighet. I praksis utgjør hvert eneste regions- eller minoritetsspråk et særtilfelle, og det er nytteløst å forsøke å tvinge dem inn i atskilte grupper. Man valgte å løse dette ved å holde på begrepet regions- eller minoritetsspråk, samtidig som man åpnet for at statene kan tilpasse sine forpliktelser til situasjonen for det enkelte regions- eller minoritetsspråk.

Ingen oversikt over regions- eller minoritetsspråk i Europa

21. Pakten angir ikke hvilke europeiske språk som hører inn under begrepet regions- eller minoritetsspråk i henhold til definisjonen i første artikkel. Den forutgående undersøkelsen av språksituasjonen i Europa som ble gjennomført i regi av konferansen for lokale og regionale myndigheter i Europa (Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe), oppfordret faktisk paktens forfattere til ikke å legge ved noen oversikt over regions- eller minoritetsspråk. Uansett faglig ballast blant dem som måtte utarbeide en slik oversikt, ville den utvilsomt være svært omstridt på språklig og annet grunnlag. Den ville dessuten ha begrenset verdi, ettersom det uansett når det gjelder de konkrete tiltakene i paktens Del III, i stor grad er opp til partene selv å bestemme hvilke bestemmelser som skal gjelde for hvilke språk. Pakten presenterer hensiktsmessige løsninger for ulike situasjoner for regions- eller minoritetsspråkene, men forutsetter ingenting om hva den spesifikke situasjonen er i konkrete tilfeller.

Paktens struktur

22. På den ene siden etablerer pakten en felles kjerne av prinsipper, presentert i Del II, som gjelder alle

regions- eller minoritetsspråk. På den andre siden inneholder paktens Del III i en rekke spesifikke bestemmelser vedrørende regions- eller minoritetsspråks posisjon i ulike sektorer av samfunnslivet: Den enkelte stat står til en viss grad fritt til å bestemme hvilke av disse bestemmelsene som skal gjelde for hvert av språkene som brukes innenfor statens landegrenser. I tillegg består et vesentlig antall av bestemmelsene av flere valg på forskjellig detaljnivå, hvorav man velger én "i samsvar med situasjonen til hvert enkelt språk".

23. Denne fleksibiliteten tar hensyn til de store forskjellene i regions- eller minoritetsspråkenes faktiske situasjon (antall brukere, grad av fragmentering, osv.). Den skjeler også til kostnadene som mange av bestemmelsene medfører, og europeiske staters varierende forvaltningsmessige og økonomiske kapasitet. I så henseende er det viktig at partene får lov til å øke sine forpliktelser på et senere stadium, i takt med statens rettslige utvikling og økonomiske omstendigheter.

24. Endelig inneholder paktens Del IV bestemmelser om paktens iverksettelse, herunder spesielt etableringen av en europeisk ekspertkomité for å overvåke paktens anvendelse.

Kommentar om paktens bestemmelser

Innledning

25. I innledningen beskrives begrunnelsen for å utarbeide denne pakten samt en forklaring på dens grunnleggende filosofiske tilnærming.

26. Europarådets siktemål er å skape sterkere harmoni mellom sine medlemmer for å fremme medlemsstatenes felles arv og idealer. Språklig mangfold er et av de mest dyrebare elementene i den europeiske kulturarven. Europas kulturelle identitet kan ikke konstrueres på grunnlag av språklig standardisering. Tvert imot vil det å beskytte og styrke Europas tradisjonelle regions- eller minoritetsspråk bidra til å bygge Europa, som ifølge idealene som Europarådets medlemmer slutter seg til, utelukkende kan funderes på prinsippet om mangfold.

27. Innledningen henviser til De forente nasjoners internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter og til Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene. I tillegg oppgis de politiske forpliktelsene som er vedtatt innenfor rammen av Konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa. Med henblikk på den svake stillingen som noen av Europas historiske regions- eller minoritetsspråk har i dag, er det imidlertid ikke nok i seg selv å forby diskriminering av brukerne av disse språkene. Spesiell støtte som gjenspeiler språkbrukernes interesser og ønsker, er avgjørende for å bevare og sikre disse språkenes videre utvikling.

28. Paktens tilnærming respekterer prinsippene om nasjonal suverenitet og territorial integritet. Den enkelte stat pålegges å ta hensyn til kulturelle og sosiale realiteter, og det er ikke snakk om å utfordre noen politisk eller institusjonell orden. Tvert imot er det nettopp fordi medlemsstatene aksepterer de eksisterende territoriale og statlige strukturer, at de mener det er nødvendig innenfor den enkelte stat, men i et felles løft, å iverksette tiltak for å fremme språk av regions- eller minoritetskarakter.

29. Anerkjennelsen av prinsippene om tverrkulturalisme og mangespråklighet fjerner enhver villfarelse om paktens siktemål, som på ingen måte er å drive frem noen form for inndeling i språklige grupperinger. Tvert imot anerkjennes det at man i den enkelte stat må kjenne det offisielle språket (eller ett av de offisielle språkene) – med andre ord skal ingen av paktens bestemmelser tolkes dithen at de er ment å legge hindringer i veien for kjennskapet til offisielle språk.

Del I – Generelle bestemmelser

Artikkel 1 – Definisjoner

Definisjon av "regions- eller minoritetsspråk" (artikkel 1, paragraf a)

30. Definisjonen som brukes i paktens tekst, vektlegger tre forhold:

Språk som tradisjonelt har vært brukt av statens borgere:

31. Hensikten med pakten er ikke å løse problemer som følger av immigrasjonsrelaterte fenomener i nyere tid, og som medfører at det oppstår grupper som snakker et fremmed språk i immigrasjonslandet eller noen ganger, i tilfelle retur, i opprinnelseslandet. Spesielt dreier pakten seg ikke om fenomenet ikke-europeiske grupper som nylig har immigrert til Europa og fått statsborgerskap i et europeisk land. Formuleringene “historiske regions- eller minoritetsspråk i Europa” (se andre paragraf i innledningen) og språk som “tradisjonelt brukes” i staten (artikkel 1, paragraf a) viser klart og tydelig at pakten omfatter bare historiske språk, det vil si språk som har vært brukt over lang tid i den aktuelle staten.

Forskjellige språk:

32. Disse språkene må være klart forskjellige fra det eller de andre språket/ene som brukes av befolkningen for øvrig i denne staten. Pakten omfatter ikke lokale varianter eller ulike dialekter innenfor ett og samme språk. Den uttaler seg imidlertid ikke om det ofte omstridte spørsmålet om på hvilket punkt ulike uttryksformer utgjør egne språk. Dette spørsmålet er ikke bare avhengig av lingvistiske avveininger, men også av psykososiale og politiske forhold som kan gi forskjellig svar i hvert enkelt tilfelle. Dermed er det opp til styresmaktene i den enkelte stat, i tråd med sine demokratiske prosesser, å avgjøre på hvilket punkt en uttryksform utgjør et eget språk.

Territorielt grunnlag:

33. Språkene som omfattes av pakten, er primært territoriale språk, det vil si språk som tradisjonelt har vært brukt i et bestemt geografisk område. Derfor søker pakten å definere “territorium hvor regions- eller minoritetsspråket brukes”. Det er ikke bare territoriet hvor dette språket dominerer eller brukes av flertallet, ettersom mange språk har blitt minoritetsspråk også i områder hvor de tradisjonelt har sitt territoriale utgangspunkt. Årsaken til at pakten hovedsakelig er rettet mot språk som har et territorielt grunnlag, er at de fleste tiltakene den anbefaler, gjør det nødvendig å definere et annet geografisk anvendelsesområde enn staten under ett. Det finnes selvfølgelig situasjoner hvor det brukes mer enn ett regions- eller minoritetsspråk i et gitt område, og pakten dekker også slike situasjoner.

Definisjon av territorium hvor regions- eller minoritetsspråk brukes (artikkel 1, paragraf b)

34. Territoriet det vises til, er det hvor et regions- eller minoritetsspråk brukes i vesentlig omfang, om enn bare av en minoritet, og som samsvarer med språkets historiske utgangspunkt. Ettersom begrepene som brukes i pakten i dette henseende, er og må være ganske tøyelige, er det opp til den enkelte stat å definere nærmere, i tråd med paktens ånd, forestillingen om regions- eller minoritetsspråks territorium, samtidig som man tar hensyn til bestemmelsene i artikkel 7, paragraf 1.b, om respekt for det geografiske området for hvert regions- eller minoritetsspråk.

35. En viktig formulering i denne bestemmelsen er “et antall mennesker som rettferdiggjør vedtak av diverse beskyttelsestiltak og tiltak for å fremme nevnte språk”. Paktens forfattere lot være å fastsette en bestemt prosentandel brukere av et regions- eller minoritetsspråk som må oppfylles eller overstiges for at tiltakene i pakten skal komme til anvendelse. De ønsket å la det være opp til den enkelte stat selv å vurdere, i tråd med paktens ånd, og ut fra karakteren av hvert av de tilrettelagte tiltakene, hvor mange språkbrukere som må til for å kunne iverksette det aktuelle tiltaket.

Definisjon av “ikke-territoriale språk” (artikkel 1, paragraf c)

36. “Ikke-territoriale språk” er utelukket fra kategorien regions- eller minoritetsspråk fordi de mangler et territorielt utgangspunkt. I andre henseende samsvarer de imidlertid med definisjonen som er angitt i artikkel 1, paragraf a, som språk som tradisjonelt brukes innen statens territorium av statens innbyggere. Eksempler på ikke-territoriale språk er jiddisk og romani.

37. Der det mangler et territorielt utgangspunkt, kan bare en avgrenset del av paktens komme til anvendelse på disse språkene. Spesielt er det slik at de fleste bestemmelsene i Del III har som siktemål å beskytte eller fremme regions- eller minoritetsspråk i territoriet der de brukes. Det er lettere å la Del II komme til anvendelse på ikke-territoriale språk, men bare *mutatis mutandis* og på de betingelser som er nedfelt i artikkel 7, paragraf 5.

Artikkel 2 – Forpliktelser

38. Artikkel 2 skiller mellom paktens to hoveddeler, nærmere bestemt Del II og Del III.

Iverksettelse av Del II (artikkel 2, paragraf 1)

39. Del II har et generelt nedslagsfelt og omfatter i sin helhet alle regions- eller minoritetsspråk som brukes innenfor territoriet til en kontraherende stat. Det skal imidlertid påpekes at bruken av uttrykket "i samsvar med hvert språks situasjon" viser at denne delen er utformet slik at den rommer svært varierende situasjoner for språkene i de ulike europeiske landene og innad i hvert enkelt land. Spesielt i første paragraf pålegges kontraherende stater å basere sin politikk, lovgivning og praksis på en rekke prinsipper og mål. Disse er ganske generelt definert og åpner for skjønsmessige vurderinger i den enkelte stat ved tolkning og anvendelse (se forklaring nedenfor vedrørende Del II).

40. Selv om kontraherende stater ikke står fritt til å innvilge eller nekte et regions- eller minoritetsspråk den status det er garantert i henhold til paktens Del II, er de i egenskap av myndigheter for paktens anvendelse ansvarlige for å bestemme hvorvidt den uttrykksformen som brukes i et bestemt område av statens territorium eller av en bestemt befolkningsgruppe, utgjør et regions- eller minoritetsspråk i henhold til paktens hensikt.

Iverksettelse av Del III (Artikkel 2, paragraf 2)

41. Hensikten med Del III er å omsette de generelle prinsippene nedfelt i Del II i et eksakt regelverk. Den er bindende for de kontraherende statene som i tillegg til bestemmelsene i Del II forplikter seg til å anvende de bestemmelsene de har valgt ut i Del III. For at paktens skal kunne tilpasses mangfoldet av språksituasjoner i de ulike europeiske statene, har paktens forfattere åpnet for en todelt tillempling: For det første står statene fritt til å angi hvilke språk de samtykker til at paktens Del III skal komme på anvendelse på, og for det andre kan de for hvert språk som de samtykker til at paktens skal anvendes på, angi hvilke av bestemmelsene i Del III de skriver under på.

42. Kontraherende stater kan, uten at det bryter med paktens ordlyd, anerkjenne at et bestemt regions- eller minoritetsspråk eksisterer innenfor statens territorium, men samtidig ut fra statens eget skjønn anse det hensiktsmessig ikke å la dette språket omfattes av bestemmelsene i paktens Del III. Begrunnelsene for at en stat velger at et anerkjent regions- eller minoritetsspråk ikke skal nyte godt av bestemmelsene i Del III, må selvfølgelig være i tråd med paktens ånd, mål og prinsipper.

43. Når en stat har samtykket til å la Del III komme til anvendelse på et regions- eller minoritetsspråk som brukes innenfor statens territorium, vil den fortsatt måtte bestemme hvilke paragrafer i Del III som skal gjelde for akkurat dette regions- eller minoritetsspråket. I henhold til paragraf 2 i artikkel 2 er partene pålagt å anvende minst 35 paragrafer eller underparagrafer utvalgt blant bestemmelsene i paktens Del III. Statens rolle ved utvelgelse av disse ulike paragrafene vil bestå i å få paktens til å harmonere best mulig med den aktuelle konteksten for hvert enkelt regions- eller minoritetsspråk.

44. For dette formål skal betingelsene som stipuleres i Artikkel 2, paragraf 2, holdes på et minimum for å sikre en rimelig fordeling av partenes innsats blant paktens ulike artikler og dermed sikre at de ikke utelater sentrale områder for beskyttelse av regions- eller minoritetsspråk (utdannelse, rettsmyndigheter, forvaltningsmyndigheter og offentlige tjenester, media, kulturaktiviteter og kulturanlegg, det økonomiske og sosiale liv).

45. Formuleringen “paragrafer eller underparagrafer” viser til visse bestemmelser i pakten som står for seg selv. Hvis en stat velger paragraf 3 i artikkel 9, vil denne paragrafen dermed telle som én enhet i henhold til definisjonen i artikkel 2, paragraf 2; det samme gjelder hvis en stat godtar underparagraf g i artikkel 8, paragraf 1. Der en gitt paragraf eller underparagraf inneholder flere valg, vil ett av dem utgjøre en underparagraf i henhold til artikkel 2, paragraf 2. Hvis en stat for eksempel i artikkel 8 velger a.iii i paragraf 1, regnes denne teksten som “underparagraf”. Situasjonen er en annen i de tilfellene hvor valgene ikke nødvendigvis er alternativer, men kan godkjennes kumulativt. I artikkel 9 er det dermed slik at hvis en stat velger a.iii og a.iv i paragraf 1, vil disse tekstene telle som to underparagrafer i henhold til hensikten i artikkel 2.

46. Siktemålet med disse valgene er å legge inn enda et fleksibelt element i pakten for å romme de store forskjellene i regions- eller minoritetsspråkernes faktiske situasjon. Visse bestemmelser som er svært godt tilpasset regionsspråk som praktiseres av et stort antall brukere, er selvfølgelig mindre egnet for minoritetsspråk som kun brukes mindre grupperinger. Statens rolle er ikke å velge tilfeldig blant disse alternativene, men for hvert enkelt regions- eller minoritetsspråk å finne frem til den ordlyden som samsvarer best med det som kjennetegner nettopp dette språkets utvikling. Hensikten med disse alternative ordlydene er klart uttrykt i selve teksten i de relevante artiklene eller paragrafene i Del III, som åpner for at de kan anvendes “i samsvar med situasjonen til hvert av disse språkene”. I bred forstand, og uavhengig av andre relevante faktorer, betyr dette for eksempel at jo flere som bruker et regions- eller minoritetsspråk, og jo mer homogen den regionale befolkningen er, jo “sterkere” bør valget være som kommer til anvendelse, mens et svakere alternativ bare bør komme til anvendelse når et sterkere valg ikke er gjennomførbart grunnet situasjonen som det aktuelle språket befinner seg i.

47. Derfor er det opp til statene selv å velge ut bestemmelser i Del III som danner et helhetlig rammeverk tilpasset den aktuelle situasjonen for hvert enkelt språk. De kan også, om de ønsker det, iverksette et generelt rammeverk som skal anvendes på alle språk eller utvalgte språkgrupper.

Artikkel 3 – Praktiske bestemmelser

48. Artikkel 3 beskriver prosedyren for iverksettelse av prinsippene beskrevet i artikkel 2 ovenfor: Hver av de kontraherende parter skal i sitt ratifikasjons-, vedtakelses- eller godkjennelsesdokument spesifisere for det første hvilke regions- eller minoritetsspråk Del III skal komme til anvendelse på, og for det andre, hvilke paragrafer i Del III som skal komme til anvendelse på hvert enkelt språk, ut fra den forståelse at det kan velges ut ulike paragrafer for hvert enkelt språk.

49. Pakten krever i artikkel 2 ikke aksept av både Del II og Del III, ettersom en stat kan avstå fra å ratifisere konvensjonen uten å angi språk for anvendelse av Del III. I slike tilfeller kommer bare Del II til anvendelse. Paktens ånd krever generelt at stater utnytter mulighetene som ligger i Del III, som utgjør kjernen i den beskyttelsen som pakten gir.

50. Det er også klart at en part når som helst står fritt til å påta seg nye forpliktelser, for eksempel ved å utvide nedslagsfeltet for bestemmelsene i paktens Del III til flere regions- eller minoritetsspråk eller ved å slutte seg til, for ett eller alle minoritets- eller regionsspråk som brukes innenfor statens territorium, paragrafer i pakten som man tidligere ikke har sluttet seg til.

51. Ordlyden i artikkel 3 tar hensyn til situasjonen i visse medlemsstater hvor et nasjonalspråk som har status som offisielt språk i staten, enten i hele eller deler av statens territorium, på andre måter kan være i en liknende situasjon som regions- eller minoritetsspråk som definert i artikkel 1, paragraf a, fordi den brukes av en gruppe som er tallmessig færre enn befolkningen som bruker ett eller flere andre offisielle språk. Hvis en stat ønsker at et slikt mindre utbredt offisielt språk skal nyte godt av tiltakene for å beskytte og fremme det som ligger i pakten, er det derfor mulig å bestemme at pakten skal komme til anvendelse på dette språket. En slik utvidelse av paktens anvendelse til også å omfatte et offisielt språk, er da gyldig for alle paktens artikler, herunder artikkel 4, paragraf 2.

Artikkel 4 – Eksisterende beskyttelsesordninger

52. Denne artikkelen dreier seg om samspillet mellom pakten og nasjonal lovgivning eller internasjonale avtaler vedrørende språklige minoriteters juridiske status.

53. I de tilfeller hvor visse språk eller minoriteter som bruker dem, allerede er innvilget en status i kraft av nasjonal lovgivning eller internasjonale avtaler, er det selvfølgelig ikke paktens hensikt å svekke eventuelle rettigheter eller garantier som er nedfelt i disse bestemmelsene. Beskyttelsen som ligger i pakten, er ment som et tillegg til de rettigheter og garantier som allerede er gitt gjennom andre virkemidler. Der det er konkurrerende bestemmelser på samme område, skal disse anvendes slik at det er de mest gunstige bestemmelsene som kommer til anvendelse på aktuelle minoriteter eller språk. Det at den nasjonale lovgivningen eller internasjonale forpliktelser inneholder strengere bestemmelser i, skal dermed ikke være til hinder for paktens anvendelse.

54. Denne artikkelens paragraf 1 dreier seg helt konkret om de rettigheter som garanteres ved Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Den søker å utelukke muligheten for at noen av paktens bestemmelser tolkes slik at det undergraver denne konvensjonens beskyttelse av individets menneskerettigheter.

Artikkel 5 – Eksisterende forpliktelser

55. Som antydnet allerede i innledningen, må de beskyttende og fremmende tiltakene for regions- eller minoritetsspråk som er paktens målsetting, skje innenfor rammen av statenes nasjonale suverenitet og territoriale integritet. Denne artikkelen presiserer i så måte at partenes eksisterende forpliktelser opprettholdes. Spesielt kan det faktum at en stat, ved å ratifisere pakten, har påtatt seg forpliktelser overfor et regions- eller minoritetsspråk, ikke brukes av en annen stat som har særlige interesser i dette språket, eller av brukerne av språket som et påskudd for handlinger som undergraver denne statens suverenitet eller territoriale integritet.

Artikkel 6 – Informasjon

56. Motivet for informasjonsplikten som er nedfelt i denne artikkelen, er det faktum at pakten aldri kan nå sin fulle og hele virkning hvis kompetente myndigheter og interesserte organisasjoner og individer ikke er klar over forpliktelsene den innebærer.

Del II – Mål og prinsipper

(Artikkel 7)

Liste over paktens mål og prinsipper (artikkel 7, paragraf 1)

57. Disse bestemmelsene gjelder i hovedsak mål og prinsipper, og ikke detaljerte regler for iverksettelse. Disse målene og prinsippene betraktes som det nødvendige rammeverket for å bevare regions- eller minoritetsspråk. De faller hovedsakelig inn under seks overskrifter.

Anerkjennelse av regions- eller minoritetsspråk (artikkel 7, paragraf 1.a)

58. Dette dreier seg om å anerkjenne at disse språkene finnes, og at det er legitimt å bruke dem. En slik anerkjennelse må ikke forveksles med det å anerkjenne et språk som et offisielt språk. Det å innrømme at et språk finnes, er en forutsetning for å kunne ta hensyn til dette språkets særegenhet og behov, og for å kunne handle på vegne av dette språket.

Respekt for det geografiske område for hvert regions- eller minoritetsspråk (artikkel 7, paragraf 1.b)

59. Selv om pakten anser det ønskelig å sikre samsvar mellom et regions- eller minoritetsspråks

geografiske område og en hensiktsmessig administrativ inndeling, er dette selvfølgelig ikke alltid mulig grunnet komplekse bosettingsmønstre og inndeling i forvaltningsenheter som av gode grunner er basert på andre vurderinger enn et språks utbredelse. Derfor krever pakten ikke at det geografiske området for et regions- eller minoritetsspråk i alle tilfeller skal sammenfalle med en forvaltningsenhet.

60. Pakten fordømmer imidlertid enhver praksis som medfører territoriale inndelinger som vanskeliggjør bruken av et språk eller språkets overlevelse, eller som bidrar til at et språklig fellesskap splittes opp mellom flere forvaltningsenheter eller territoriale inndelinger. Hvis forvaltningsenhetene ikke kan tilpasses tilstedeværelsen av et regions- eller minoritetsspråk, må de som et minimum opptre nøytralt og ikke virke negativt inn på språket. Særlig er det viktig at lokale eller regionale myndigheter er slik stilt at de er i stand til å oppfylle sine forpliktelser overfor disse språkene.

Behov for besluttsom handling for å fremme regions- eller minoritetsspråk (artikkel 7, paragraf 1.c og d)

61. Det er klart at en rekke av regions- eller minoritetsspråkene i dag står så svakt at det å forby diskriminering ikke er tilstrekkelig for å sikre deres overlevelse. De trenger positiv støtte. Dette er ideen som kommer til uttrykk i paragraf 1.c. I denne paragrafen er det opp til statene selv å avgjøre hvilke grep de vil ta for å fremme regions- eller minoritetsspråk for å bevare dem, men pakten understreker at slike handlinger må være besluttsomme.

62. Videre må innsatsen for å fremme disse språkene, som angitt i paragraf 1.d, omfatte tiltak som støtter muligheten til å bruke regions- eller minoritetsspråk fritt, både muntlig og skriftlig, ikke bare i den private sfære og individuelle relasjoner, men også i samfunnslivet, det vil si innenfor rammen av institusjoner, sosiale aktiviteter og det økonomiske liv. Hvilken plass et regions- eller minoritetsspråk kan oppta i offentlige sammenhenger, vil åpenbart avhenge av det enkelte språkets særegenheter og vil variere fra ett språk til et annet. Pakten nedfeller ikke detaljerte mål i den forstand, men nøyer seg med å oppfordre til innsats for å fremme disse språkene.

Garanti for undervisning på og studier av regions- eller minoritetsspråk (artikkel 7, paragraf 1.f og h)

63. En avgjørende faktor i det å skulle opprettholde og bevare et regions- eller minoritetsspråk er språkets plass i utdanningssystemet. Pakten nøyer seg i Del II med å bekrefte prinsippet og lar det være opp til den enkelte stat å utarbeide tiltak for iverksettelse. Pakten forutsetter imidlertid at regions- eller minoritetsspråk er representert "på alle passende nivåer" i utdanningssystemet. Organiseringen av undervisningen på regions- eller minoritetsspråkene vil selvfølgelig variere med nivå i utdanningssystemet. I noen tilfeller vil det være spesielt behov for å legge til rette for undervisning "på" regions- eller minoritetsspråkene, og i andre bare for undervisning "i" språket. Bare undervisning i regions- eller minoritetsspråkene på nivåer som språket ikke vil være hensiktsmessig for, som følge av språkets særegenheter, kan utelukkes.

64. Mens paragraf 1.f dreier seg om å etablere eller sikre undervisning på eller i språket som et verktøy for overføring av språket, åpner paragraf 1.h for å fremme studier og forskning på regions- eller minoritetsspråk på universitetsnivå eller tilsvarende; denne typen arbeid er avgjørende for utviklingen av slike språk med hensyn til ordforråd, grammatikk og syntaks. Det å fremme slike studier er ledd i den overordnede innsatsen for å fremme regions- eller minoritetsspråk ved å stimulere til vekst innenfra.

Hjelpemidler som setter dem som ikke snakker et regions- eller minoritetsspråk, i stand til å lære det (artikkel 7, paragraf 1.g)

65. Brukere av regions- eller minoritetsspråk vet at de for sin personlige utviklings skyld må kunne det offisielle språket. I tråd med innledningens vekt på verdien av tverrkulturalisme og flerspråklighet er det imidlertid ønskelig at denne mottakeligheten for flere språk ikke forbeholdes brukere av regions- eller minoritetsspråk. For å åpne for kommunikasjon og forståelse mellom språkgrupper oppfordres partene til, i områder hvor det eksisterer et regions- eller minoritetsspråk, å sikre at personer som ikke har dette språket som morsmål, har mulighet til å lære det om de vil.

66. Det er en kjent sak at målet for de rette myndigheter i noen stater er at regionspråket bør være det språket som normalt og generelt snakkes i regionen, og det iverksettes tiltak for å sikre kjennskap til språket også blant dem som ikke har det som morsmål. En slik tilnærming står ikke i motsetning til pakten, men er heller ikke i tråd med formålet med paragraf 1.g. Denne paragrafen søker bare å sikre mer gjensidig gjennomtrengelighet mellom språkgrupper.

Forbindelser mellom grupper som snakker et regions- eller minoritetsspråk (artikkel 7, paragraf 1.e og i)

67. Grupper som snakker samme regions- eller minoritetsspråk, må gis anledning til å involvere seg i kulturell utveksling og generelt til å utvikle forbindelsene seg imellom, for sammen å kunne bidra til å bevare og berike språket sitt. Ut fra denne målsettingen søker pakten å forhindre fragmenterte bosettingsmønstre, forvaltningsmessige inndelinger innad i en stat, eller at det faktisk at slike grupper er bosatt i forskjellige stater, er til hinder for relasjonsbyggingen dem imellom.

68. En slik bevissthet om en felles identitet blant brukere av et regions- eller minoritetsspråk må selvfølgelig ikke slå negativt ut i form av ekskludering eller marginalisering av andre sosiale grupperinger. Målet om å fremme kulturelle forbindelser mellom brukere av forskjellige regions- eller minoritetsspråk bidrar dermed til både kulturell berikelse og bedre forståelse mellom alle grupperinger i staten.

69. Paragraf 1.i tilføyer enda en dimensjon: ideen om at slike forbindelser også må kunne utvikle seg på tvers av landegrensene hvis grupper som snakker samme eller liknende regions- eller minoritetsspråk, er bosatt i flere stater. Regions- eller minoritetsspråk brukes per definisjon i den aktuelle staten av et relativt lite antall mennesker: For gjensidig berikelse på kulturområdet vil sistnevnte kanskje måtte gripe til tilgjengelige kulturelle ressurser, på tvers av landegrensene, som finnes blant andre grupperinger som snakker samme eller et liknende språk. Dette er spesielt viktig i tilfeller hvor et regionspråk i én stat utgjør et viktig kulturspråk, kanskje til og med nasjonalspråket, i en annen stat, og der samarbeid på tvers av landegrensene kan gjøre det mulig for det regionale samfunnet å nyte godt av kulturelle aktiviteter på dette mer utbredte språket. Det er viktig at stater anerkjenner slike forbindelser, og ikke anser dem for å være suspekter i lys av den lojalitet som enhver stat forventer av sine innbyggere, eller ser på dem som en trussel mot statens territoriale integritet. En språkgruppe vil føle seg enda mer integrert i den staten den er en del av, hvis den møter anerkjennelse i og for seg selv, og hvis det ikke legges hindringer i veien for kulturelle forbindelser med befolkningsgrupper i naboland.

70. Statene står imidlertid fritt til å bestemme hvordan de best kan legge til rette for og organisere slik utveksling på tvers av landegrensene, spesielt med hensyn til de nasjonale og internasjonale begrensninger som noen av dem må håndtere. Mer konkrete forpliktelser er beskrevet i artikkel 14 i Del III.

Fjerne diskriminering (artikkel 7, paragraf 2)

71. Forbudet mot diskriminering ved bruk av regions- eller minoritetsspråk utgjør en minsteparanti for brukerne av slike språk. Derfor påtar partene seg å fjerne tiltak som motvirker bruken av et språk, eller undergraver språkets overlevelse eller utvikling.

72. Hensikten med denne paragrafen er imidlertid ikke å etablere fullstendig likeverdige rettigheter mellom språkene. Som ordlyden tilsier, spesielt bruken av begrepet "uberettiget", er det faktisk i tråd med paktens ånd at man i arbeidet med retningslinjer for regions- eller minoritetsspråk etablerer noen skiller mellom språkene. Spesielt skal tiltak som iverksettes av den enkelte stat for å støtte bruken av et nasjonalt eller offisielt språk, ikke betraktes som diskriminering av regionale språk utelukkende fordi disse samme tiltakene ikke omfatter dem. Slike tiltak må imidlertid ikke være til hinder for opprettholdelsen eller bruken av regions- eller minoritetsspråket.

73. Samtidig er det slik at nettopp fordi det er misforhold mellom det offisielle språkets og regions- eller minoritetsspråkets situasjon, og fordi de som praktiserer sistnevnte, ofte har en svakere stilling, aksepterer pakten at det kan være nødvendig å iverksette positive tiltak med det siktemål å bevare og fremme slike

språk. Såfremt tiltakene har et slikt siktemål, og de kun søker å fremme likeverd mellom språk, skal de ikke betraktes som diskriminerende.

Fremme gjensidig respekt og forståelse mellom språkgrupper (artikkel 7, paragraf 3)

74. Respekt for regions- eller minoritetsspråk og utvikling av toleranse overfor dem inngår som ledd i en generell interesse for å utvikle forståelse for en situasjon preget av språklig mangfold i en stat. Det å fremme en slik ånd preget av toleranse og mottakelighet gjennom utdanningssystemet og media er en viktig faktor i det praktiske arbeidet med å bevare regions- eller minoritetsspråk. Det regnes ikke som utilbørlig statlig innflytelse å oppfordre massemediene til å ha dette som mål – respekt for menneskerettighetene, toleranse for minoriteter og forebygging av ansporing til hat er målsettinger som de fleste europeiske stater ikke nøler med å pålegge media å forfølge. I samme ånd utgjør dette prinsippet for brukere av regions- eller minoritetsspråk en viktig faktor som gjør dem mottakelige for majoritetsspråk og -kulturer.

Etablere organer som representerer regions- eller minoritetsspråks interesser (artikkel 7, paragraf 4)

75. CAHLR fant det viktig at det i hver enkelt stat finnes mekanismer som sikrer at offentlige myndigheter tar hensyn til de behov og ønsker som brukere av regions- eller minoritetsspråk selv gir uttrykk for. Dermed anbefales det at man for hvert enkelt regions- eller minoritetsspråk utpeker et organ som får ansvar for å representere dette språkets interesser på nasjonalt nivå, gjennomføre praktiske tiltak for å fremme det, og følge opp paktens iverksettelse overfor nettopp dette språket. Formuleringen “om nødvendig” innebærer blant annet at det der slike institusjoner allerede eksisterer i en eller annen form, ikke er meningen å oppmuntre stater til å etablere nye organer i tillegg til disse.

Anvendelse av paktens prinsipper på ikke-territoriale språk (artikkel 7, paragraf 5)

76. Selv om paktens primært dreier seg om språk som av historiske årsaker identifiseres med et bestemt geografisk område i en stat, ønsket CAHLR ikke å utelukke språk som tradisjonelt snakkes i staten, men som ikke har et nøyaktig definert territorialt utgangspunkt.

77. Det anerkjennes imidlertid at grunnet det territorialt definerte anvendelsesområdet for en rekke prinsipper og mål som er nedfelt i Del II, og de praktiske vanskene forbundet med å etablere tiltak for å iverksette dem uten å definere et geografisk nedslagsfelt, kan disse bestemmelsene ikke uten visse tilpasninger komme til anvendelse på ikke-territoriale språk. Paragraf 5 angir derfor at de bare i den grad det er mulig, kommer til anvendelse på disse språkene.

78. Noen av bestemmelsene i paragraf 1 til 4 kan uten vansker komme til anvendelse også på ikke-territoriale språk. Dette gjelder anerkjennelsen av disse språkene, tiltakene for å etablere en ånd preget av respekt, forståelse og toleranse overfor dem, forbudet mot diskriminering og tiltakene for å sikre positiv støtte, muligheten for at grupper som snakker disse språkene, oppretter forbindelser med hverandre innad i den aktuelle staten og på tvers av landegrensener, og arbeidet med å fremme språkforskning og -studier. Det vil på den andre siden ikke være mulig å la bestemmelsene vedrørende forvaltningsmessige inndelinger og mulighetene som setter dem som ikke snakker et regions- eller minoritetsspråk, i stand til å lære det, komme til anvendelse på ikke-territoriale språk, ettersom slike tiltak kun kan iverksettes innenfor et definert område. Til slutt er det slik at formålet med å legge til rette for undervisning på og studier av slike ikke-territoriale språk og å fremme bruken av dem i det offentlige liv, av praktiske årsaker antakelig kun lar seg gjennomføre med visse tilpasninger.

Del III – Tiltak for å fremme bruken av regions- eller minoritetsspråk i offentlig virksomhet, i samsvar med de forpliktelser som er inngått i henhold til artikkel 2, paragraf 2

Artikkel 8 – Utdannelse

79. Bestemmelsene i denne artikkelens paragraf 1 forholder seg ikke bare til området hvor det enkelte regions- eller minoritetsspråk brukes. De kommer også til anvendelse “i henhold til situasjonen for hvert av

disse språkene”. Som antydnet under henvisning til artikkel 2, paragraf 2 over, er denne betingelsen spesielt relevant for hvilke valg man tar for hvert enkelt språk i underparagraf a til f.

80. Formuleringen “og uten fordom mot undervisningen av de(t) offisielle språk i staten” er ment å skulle avverge enhver mulighet for å tolke bestemmelsene i artikkel 8, paragraf 1 – og spesielt det første valget i hver av underparagrafene a til f – som et forsøk på å utelukke undervisning i det eller de språk som brukes av flertallet. En slik tendens til å danne språkgettoer vil være i strid med prinsippene om kulturutveksling og flerspråklighet som understrekes i innledningen, og vil undergrave interessene til berørte befolkningsgrupper. Under de særlige omstendigheter som råder i land hvor pakten kommer til anvendelse på mindre utbredte offisielle språk, skal denne formuleringen tolkes som at bestemmelsene i paragraf 1 ikke er til hinder for undervisning av andre offisielle språk.

81. Artikkel 8 dreier seg om flere utdanningsnivåer: førskole, grunnskole, videregående skole, teknisk og yrkesrettet utdanning, universitet og voksenopplæring og etterutdanning. For hvert av disse nivåene fremlegges ulike valg avhengig av situasjonen for det enkelte regions- eller minoritetsspråk.

82. I noen av underparagrafene brukes formuleringen “i et antall som anses tilstrekkelig”, ut fra anerkjennelsen om at offentlige myndigheter ikke kan pålegges å iverksette de aktuelle tiltak i de tilfeller hvor språkgruppens situasjon gjør det vanskelig å oppnå det minste antall elever som må til for å danne en skoleklasse. Gitt regions- eller minoritetsspråkernes særegne omstendigheter foreslås det imidlertid at normalkvoten som kreves for å danne en skoleklasse, kan tolkes fleksibelt, og at et lavere antall elever kan “anses som tilstrekkelig”.

83. Ordlyden i punkt iv i underparagraf c og d tar hensyn til det faktum at situasjonen i ulike land varierer med hensyn til både flertallets alder og hvilket alderstrinn slik utdanning kan fullføres på. Avhengig av disse forholdene kan ønskene som det skal tas hensyn til, være fremsatt av elevene selv eller familiene deres.

84. Det erkjennes at ikke alle utdanningssystemer skiller mellom videregående utdanning og yrkesutdanning, der sistnevnte ganske enkelt betraktes som en egen type videregående utdanning. Ifølge underparagraf c og d tar dette skillet likevel hensyn til forskjeller i måten yrkesutdanningen er organisert på. Spesielt i land hvor yrkesutdanning hovedsakelig finner sted i form av lærlingordninger som vanskeliggjør tiltak til støtte for regions- eller minoritetsspråk, åpnes det for at partene i hvert fall kan slutte seg til de strengere kravene på feltet allmennfaglig videregående utdanning.

85. Bestemmelsene vedrørende universitets- og voksenutdanning kan sammenliknes med bestemmelsene for andre utdanningsnivåer, i den forstand at man kan velge mellom undervisning på regions- eller minoritetsspråket og undervisning i dette språket som et eget skolefag. I likhet med førskolenivået tilbys dessuten ytterligere en løsning for de tilfeller hvor offentlige myndigheter ikke har direkte kompetanse på den aktuelle typen utdanning. I noen stater anses det for å være for få brukere av et regions- eller minoritetsspråk til å kunne tilby universitetsutdanning i eller på dette språket. I den forbindelse er det henvist til eksempler på stater som, i form av enten en egen avtale eller en generell avtale om godkjenning av vitnemål, godkjenner universitetsgrader som brukere av regions- eller minoritetsspråk har fra universiteter i andre land hvor samme språk brukes.

86. Paragraf 1.g bunner i et ønske om ikke å isolere undervisningen på et regions- eller minoritetsspråk fra sin kulturelle kontekst. Disse språkene er ofte forbundet med en egen historie og særegne tradisjoner. Denne historien og regions- eller minoritetskulturen er en del av den europeiske arven. Det er derfor ønskelig at ikke-brukere av de aktuelle språkene også har tilgang til dem.

87. Der en stat forplikter seg til å garantere undervisning i et regions- eller minoritetsspråk, må den sørge for de nødvendige virkemidler i form av finansiering, personale og undervisningsverktøy. Denne nødvendige følgen trenger ikke spesifiseres i pakten. Når det gjelder personale, er det imidlertid også et spørsmål hvilken kompetanse disse har, og dermed også om opplæring og bakgrunn. Dette er en fundamental problemstilling, og det er også derfor dette er spesifikt ivaretatt ved bestemmelsene i

paragraf 1.h.

88. Med tanke på undervisningens og ikke minst skolesystemets vesentlige betydning i arbeidet med å bevare regions- eller minoritetsspråk, anså CAHLR det nødvendig å at én eller flere egne instanser får ansvar for å overvåke arbeidet på dette området. Karakteren av et slikt overvåkingsorgan er ikke nærmere beskrevet i paragraf 1.i. Det kan dermed være et organ i regi av utdanningsmyndighetene eller en uavhengig institusjon. Denne funksjonen kan også tillegges organet det åpnes for i paktens artikkel 7, paragraf 4. Uansett krever paktens offentliggjøring av funnene av overvåkingen.

89. Pakten begrenser normalt regions- eller minoritetsspråkernes beskyttelse til de geografiske områdene hvor de tradisjonelt har vært brukt. Men paragraf 2 i artikkel 8 representerer et unntak fra denne regelen. Bakgrunnen for unntaket er erkjennelsen av at territorialitetsprinsippet i vår moderne tid preget av stor mobilitet, i praksis ikke nødvendigvis lenger er tilstrekkelig for å verne et regions- eller minoritetsspråk. Ikke minst er det et faktum at et vesentlig antall brukere av slike språk har migrert til større byer. Grunnet problemene forbundet med å la bestemmelsene knyttet til utdanning i og på regions- eller minoritetsspråk utvides til å gjelde utenfor disse tradisjonelle territoriale områder, har artikkel 8, er forpliktelsene i paragraf 2 gitt en fleksibel utforming og gjelder uansett utelukkende der slike tiltak er berettiget i kraft av antall brukere av det aktuelle språket.

Artikkel 9 – Rettsmyndigheter

90. Paragraf 1 i denne artikkelen gjelder de juridiske områder hvor antallet innbyggere som bruker regions- eller minoritetsspråk, rettferdiggjør de aktuelle tiltakene. Denne betingelsen svarer delvis til den alminnelige regelen i de fleste av paktens bestemmelser, som handler om å beskytte regions- eller minoritetsspråk i det området der de tradisjonelt brukes. For høyere rettsinstanser som befinner seg utenfor området der regions- eller minoritetsspråket brukes, er det da den aktuelle staten som tar hensyn til rettssystemets særegenheter og institusjonelle hierarki.

91. Ordlyden i den innledende setningen i artikkel 9, paragraf 1 gjenspeiler også CAHLRs ønske om å beskytte rettssystemets grunnleggende prinsipper, så som likeverd for partene og nødvendigheten av å unngå unødige forsinkelser i rettsprosessen, mot mulig misbruk av regions- eller minoritetsspråks regressmuligheter. Rettmessig bekymring berettiger imidlertid ikke generell begrensning av en parts tiltak i henhold til denne paragrafen. Det er dommeren i den enkelte sak som vil måtte vurdere påstander om misbruk av mulighetene som tilbys.

92. Det skilles mellom straffe-, sivil- og forvaltningssaker, og alternativene det tilrettelegges for, er tilpasset særtrekk ved den enkelte sak. Som ordene "og/eller" antyder, kan noen av disse valgene angis kumulativt.

93. Bestemmelsene i artikkel 9, paragraf 1, dreier seg om juridiske rettsprosedyrer. Avhengig av hvordan rettssystemet er organisert i den enkelte stat, bør begrepet "rettsinstans", der det er hensiktsmessig, anses for å dekke andre organer med en juridisk funksjon. Dette er spesielt relevant med hensyn til underparagraf c.

94. I første valg i underparagraf a, b og c i artikkel 9, paragraf 1, forekommer ordlyden "føre rettsforhandlingene på regions- eller minoritetsspråkene". Denne ordlyden innebærer uansett at det aktuelle regions- eller minoritetsspråket brukes i rettslokalet og i forhandlinger hvor parten som bruker dette språket, deltar. Det er imidlertid opp til den enkelte stat, i lys av utformingen av statens rettssystem, å bestemme omfanget av ordlyden "føre rettsforhandlingene".

95. Det skal påpekes at paragraf 1.a.ii, hvor partene forplikter seg til å garantere tiltalte retten til å bruke sitt regions- eller minoritetsspråk, går utover den tiltaltes rett, nedfelt i artikkel 6, paragraf 3.e, i den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, til fri hjelp av en tolk hvis han eller hun ikke forstår eller snakker språket som brukes i retten. I likhet med underparagrafene b.ii og c.ii er denne basert på vurderingen om at selv om brukere av regions- eller minoritetsspråk snakker det offisielle språket, kan de,

når de skal forklare seg for en rettsinstans, ha behov for å uttrykke seg på det språket som står dem følelsesmessig nærest, eller som de behersker bedre. Det vil derfor være i strid med paktens hensikt å begrense språkets anvendelse til situasjoner der det er praktisk nødvendig. Ettersom denne bestemmelsen strengt tatt går utover menneskerettighetene, og i praksis gir tiltalte fritt valg og krever praktisk tilrettelegging for hans eller hennes avgjørelse, ble det ansett rimelig å åpne for at statene selv kunne vurdere om de ville godta den eller ikke, og for å begrense anvendelsen til visse rettskretser.

96. Hensikten med paragraf 1.d er å legge til rette for at en eventuell oversettelse eller tolking ved anvendelse av artikkel 9, paragraf 1.b og c, skal være kostnadsfri. Hvis denne underparagrafen ikke velges, er det opp til staten selv å løse dette i henhold til eksisterende rettsbestemmelser eller ved å vedta nye, spesifikke bestemmelser som tar hensyn til behovet for å fremme regions- eller minoritetsspråk. Kostnadene kan dermed bæres helt eller delvis av den personen som etterlyser en gitt lovgivning, eller deles mellom partene, osv.

97. Paragraf 2 dreier seg om gyldigheten av juridiske dokumenter som er utarbeidet på et regions- eller minoritetsspråk. Virkeområdet er i realiteten begrenset, i den forstand at den ikke angir alle betingelser for gyldigheten av et juridisk dokument, men begrenser seg til å angi at det faktisk at et dokument er utarbeidet på et regions- eller minoritetsspråk, ikke i seg selv gir grunnlag for å kjenne det ugyldig. Videre hindrer den ikke en stat i å innføre ytterligere formaliteter i slike tilfeller, for eksempel krav om en form for sertifisering på det offisielle språket. Paragraf 2.b antyder at innholdet i dokumentet som påkalles av parten som bruker regions- eller minoritetsspråket, gjøres kjent, direkte eller indirekte (gjennom kunngjøring, statlig informasjonstjeneste, osv.), for den andre parten eller for annen interessert tredjepart som ikke snakker regions- eller minoritetsspråket, i en form de kan forstå.

98. Anvendelsen av artikkel 9, paragraf 2, er ikke til hinder for anvendelsen av traktater og konvensjoner om gjensidig hjelp i rettslige spørsmål, hvor man tar eksplisitt stilling til hvilket språk som skal anvendes.

99. Paragraf 3 dreier seg om oversettelse av juridiske tekster til regions- eller minoritetsspråk. Formuleringen "med mindre de er fremlagt på annen måte" viser til tilfeller hvor teksten allerede finnes på et regions- eller minoritetsspråk fordi den er oversatt til et liknende eller identisk språk som er offisielt språk i en annen stat.

Artikkel 10 – Forvaltningsmyndigheter og offentlige tjenester

100. Hensikten med denne artikkelen er å la brukere av regions- eller minoritetsspråk utøve sine rettigheter og oppfylle sine forpliktelser som borgere på måter som respekterer deres uttrykksmåte.

101. Bestemmelsene er hovedsakelig utarbeidet for å sikre bedre kommunikasjon mellom offentlige myndigheter og brukere av regions- eller minoritetsspråk. Det er riktig at sosiale og kulturelle forhold har utviklet seg slik at de aller fleste som snakker disse språkene, er tospråklige og vil kunne bruke et offisielt språk i kommunikasjon med offentlige myndigheter. Men det å tillate bruk av regions- eller minoritetsspråk overfor disse myndighetene er grunnleggende for disse språkenes status og utvikling, og også fra et subjektivt ståsted. Hvis et språk skulle være helt utestengt i relasjonen til myndighetene, ville det i realiteten fungere som en benektelse, for språk er en form for offentlig kommunikasjon og kan ikke begrenses til private relasjoner og utestenges fra alle andre. Hvis et språk ikke tillates brukt innenfor den politiske, juridiske eller administrative sfære, vil det gradvis miste alt sitt terminologiske potensial på disse felt og bli et "funksjonshemmet" språk, ute av stand til å beskrive alle sider av samfunnslivet.

102. Artikkel 10 skiller mellom tre kategorier tiltak som iverksettes av offentlige myndigheter:

- tiltak i regi av statlige forvaltningsmyndigheter: det vil si tradisjonelle gjøremål for offentlige myndigheter, spesielt i form av utøvelse av offentlige rettigheter eller fullmakter i henhold til alminnelige lover (paragraf 1)
- tiltak i regi av lokale og regionale myndigheter, altså alminnelige lokale og regionale myndigheter

med selvråderett (paragraf 2)

– tiltak i regi av organer som leverer offentlige tjenester, i henhold til offentlig rett eller privatrett, der de er underlagt offentlig kontroll: posttjenester, sykehus, elektrisitet, transport, og så videre (paragraf 3).

103. Innenfor hvert enkelt område, med hensiktsmessige tilpasninger til de aktuelle myndigheters eller organers spesifikke karakter, tas det hensyn til mangfoldet av språklige situasjoner. I noen tilfeller har regions- eller minoritetsspråket preg av "kvasioffisielt" språk, slik at det innenfor sitt område i praksis fungerer som arbeidsspråk eller alminnelig kommunikasjonsform blant offentlige myndigheter. (Normen er å bruke det offisielle eller mest utbredte språket i kommunikasjon med personer som ikke kjenner regions- eller minoritetsspråket.) Alternativt kan språket som et minimum brukes i de relasjoner som myndighetene måtte ha med personer som henvender seg til dem på dette språket. Der den objektive situasjonen for et regions- eller minoritetsspråk imidlertid gjør slike løsninger mindre hensiktsmessige, sørges det for et minstemål av tiltak for å sikre situasjonen for dem som bruker det aktuelle språket: Muntlige eller skriftlige henvendelser eller dokumenter kan formuleres på regions- eller minoritetsspråket, uten at dette innebærer en forpliktelse til å svare på samme språk.

104. Partenes forpliktelser i paragraf 1 og 3 er tilføyd det gjennomgående forbeholdet "så langt dette er rimelig mulig". Dette er ikke ment å erstatte muligheten som tilskrives partene i artikkel 2, paragraf 2 og 3, paragraf 1, til å utelate noen av bestemmelsene i paktens Del III fra sine forpliktelser. Hensikten er å romme det faktum at noen av tiltakene det åpnes for, har vesentlige implikasjoner knyttet til finansiering, personell og opplæring. Hvis man aksepterer en bestemt bestemmelse med hensyn til et gitt språk, forplikter man seg nødvendigvis til å sørge for de nødvendige ressurser og administrative foranstaltninger for at den skal ha effekt. Det anerkjennes imidlertid at det finnes situasjoner hvor en total og ubetinget anvendelse av den aktuelle bestemmelsen ikke er, eller foreløpig ikke er, realistisk. Formuleringen "så langt dette er rimelig mulig" åpner for at partene, ved iverksettelse av de aktuelle bestemmelsene, kan avgjøre i hvert enkelt tilfelle hvorvidt dette er situasjonen.

105. Betingelsene i paragraf 2, og spesielt partenes anledning til å "tillate og/eller oppmuntre", er utformet ut fra et hensyn til prinsippet om lokalt og regionalt selvstyre. De innebærer ikke at det tilskrives mindre betydning til anvendelsen av bestemmelsene som her er nedlagt, som dreier seg om de offentlige myndigheter som står borgeren nærmest. Mer generelt var CAHLR oppmerksom på at anvendelsen av noen av paktens bestemmelser faller inn under lokale eller regionale myndigheters kompetanseområde og kan medføre vesentlige kostnader for berørte parter. Partene må sikre at paktens iverksettelse tar hensyn til prinsippet om lokalt selvstyre i henhold til definisjonen i det europeiske charter om lokalt selvstyre, spesielt artikkel 9, paragraf 1, som slår fast at: "Innen rammene for landets økonomiske politikk skal lokale myndigheter ha krav på tilstrekkelige egne økonomiske midler som de fritt kan disponere så langt deres myndighet rekker."

106. Paragraf 2.a åpner for å bruke regions- eller minoritetsspråk "innen rammen av" den regionale eller lokale myndighet. Denne formuleringen er ment å angi at et regions- eller minoritetsspråk kan brukes som arbeidsspråk av den aktuelle myndigheten. Det betyr imidlertid ikke at regions- eller minoritetsspråkene kan brukes i kommunikasjonen med sentrale myndigheter.

Artikkel 11 – Media

107. All sendetid og plass som kan sikres regions- eller minoritetsspråkene i media, er avgjørende for å bevare dem. Ingen språk kan i dag opprettholde sin innflytelse med mindre de har tilgang til de nye formene for massekommunikasjon. Disses verdensomspennende utbredelse og teknologiens utvikling svekker innflytelsen fra mindre brukte språk. For de største mediekanalene, spesielt fjernsyn, er publikums størrelse generelt den avgjørende faktoren. Men regions- eller minoritetsspråk representerer et lite kulturelt marked. Til tross for de nye mulighetene som følger av kringkastingsteknologiens nyvinninger, er det et faktum at de må ha støtte fra publikum for å få tilgang til mediene. Media utgjør imidlertid et felt hvor publikum har begrenset innflytelse, og hvor tiltak i form av reguleringer ikke er videre effektivt. Offentlige myndigheter opptre på dette feltet hovedsakelig gjennom oppmuntrende tiltak og hjelpeordninger. For å sikre slik oppmuntring og hjelp for regions- eller minoritetsspråk oppfordrer paktens statene til å forplikte seg på flere

nivåer.

108. Tiltakene som denne artikkelen legger til rette for, tilgodeser brukere av regions- eller minoritetsspråk innenfor disse språkernes respektive geografiske områder. Ordlyden om dette i paragraf 1, som avviker fra ordlyden i andre artikler, tar hensyn til spesielt de audiovisuelle medienes særegenheter. Selv om tiltakene iverksettes under henvisning til et bestemt territorium, kan virkningene av dem dermed ha et mye større nedslagsfelt. På den annen side trenger tiltakene ikke iverksettes innenfor det aktuelle territoriet, forutsatt at de tilgodeser dem som bor der.

109. Det erkjennes at offentlige myndigheter i ulike stater har varierende grad av kontroll over media. Derfor spesifiseres det i paragraf 1 og 3 at omfanget av statenes forpliktelser avhenger av omfanget av deres kompetanse, makt eller legitime rolle på dette feltet. Det understrekes videre at statens rolle i det enkelte land når det gjelder å etablere rettslige rammer og forutsetninger for å oppnå denne artikkelens formål, begrenses av prinsippet om mediefrihet.

110. Paragraf 1 i artikkel 11 skiller mellom forpliktelser som fremlegges til støtte for regions- eller minoritetsspråk innen radio og fjernsyn, ut fra hvorvidt sistnevnte fungerer som allmennkringkaster eller ikke. En slik funksjon, som kan innehas av en offentlig eller en privat kringkastingsinstitusjon, innebærer at det tilbys et bredt spekter av programmer som også rommer minoritetsgrupperings preferanser og interesser. I denne konteksten kan staten legge til rette (for eksempel gjennom lovgivning eller kringkastingvilkår) for kringkasting av programmer på regions- eller minoritetsspråk. Underparagraf a er rettet mot denne situasjonen. Der kringkasting oppfattes utelukkende som en funksjon i privat sektor, kan staten imidlertid ikke gjøre mer enn å "oppmuntre og/eller lette" (underparagraf b og c). Bare sistnevnte situasjon gjelder skriftlig presse (underparagraf e). Der det er aktuelt, omfatter forpliktelsene som partene har påtatt seg, tildeling av de nødvendige frekvenser til dem som kringkaster på regions- eller minoritetsspråk.

111. Uansett hvor liten statens rolle måtte være overfor media, har den normalt i det minste makt til å garantere fri kommunikasjon eller iverksette tiltak for å eliminere hindringer for denne friheten. Derfor inneholder paragraf 2 ikke det samme forbehold som paragraf 1 når det gjelder omfanget av de offentlige myndigheters kompetanse. Plikten til å garantere mottaksfrihet gjelder ikke bare bevisste hindringer for mottak av programmer som kringkastes fra naboland, men også passive hindringer som følge av at kompetente myndigheter ikke foretar seg noe for å muliggjøre mottak av slike programmer.

112. Ettersom utsendelser fra et naboland ikke nødvendigvis er underlagt de samme rettmessige betingelser som utsendelser som er produsert på den aktuelle partens eget territorium, innfører tredje setning i denne paragrafen en sikring med samme ordlyd som i artikkel 10, paragraf 2, i Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter med hensyn til ytringsfrihet. Når det gjelder fjernsyn, skal det imidlertid påpekes at for de landene som er part i Europarådets konvensjon om fjernsyn på tvers av landegrensene (European Convention on Transfrontier Television), kan omstendighetene og betingelsene for begrensning av friheten som garanteres i paktens artikkel 11, paragraf 2, bestemmes av denne konvensjonen, spesielt prinsippet om ikke å motsette seg gjenutsendelser på sitt område av programtjenester som er i tråd med betingelsene i konvensjonen om fjernsyn på tvers av landegrensene. Bestemmelsene i denne paragrafen påvirker dessuten ikke nødvendigheten av å overholde opphavsretten.

113. Artikkel 11, paragraf 3, åpner for at interessene til brukere av regions- eller minoritetsspråk er representert i de organer som har ansvar for å sikre mediemangfold. Slike strukturer er på plass i de fleste europeiske land. Ordene "eller tatt hensyn til" ble tilføyd som en respons på mulige vanskeligheter forbundet med å bestemme hvem som representerte brukerne av disse språkene. CAHLR vurderte det tilstrekkelig at språkgruppene var representert på samme betingelser som andre befolkningskategorier. Dette kan for eksempel organiseres gjennom de representative organene for regions- eller minoritetsspråk som det åpnes for i paktens artikkel 7, paragraf 4.

Artikkel 12 – Kulturaktiviteter og kulturanlegg

114. På dette feltet, som i artikkel 11, blir statene bedt om å forplikte seg, i den grad offentlige

myndigheter er kompetente, har makt eller spiller en legitim rolle som gjør dem i stand til å iverksette effektive tiltak. Ettersom offentlige myndigheter utvilsomt har innflytelse på betingelsene for bruken av kulturanlegg, pålegger pakten dem å sikre at regions- eller minoritetsspråk har en rettmessig plass i driften av slike anlegg.

115. I paragraf 1.a blir statene bedt om generelt å oppmuntre initiativer som er typiske for de kulturelle uttrykksformene som kjenner seg ut som regions- eller minoritetsspråk. Verktøyene for slik støtte er de samme som normalt benyttes for å fremme kulturelle formål. Ordlyden “de forskjellige former for tilgang til arbeider ...” dekker – avhengig av hvilken kulturaktivitet det dreier seg om – publisering, produksjon, presentasjon, spredning, overføring, og så videre.

116. Grunnet det begrensede antallet brukere i befolkningen har regions- eller minoritetsspråk ikke like stor kulturell produktivitet som mer utbredte språk har. For å fremme bruken av dem og også gi brukerne tilgang til en stor kulturarv, er det derfor nødvendig å kunne benytte teknikker som oversettelse, dubbing, ettersynkronisering og teksting (paragraf 1.c). Det å unngå kulturelle hindringer forutsetter imidlertid en toveisprosess. Derfor er det avgjørende for regions- eller minoritetsspråkernes overlevelse og status at viktige arbeider som produseres på disse språkene, også gjøres kjent for et større publikum. Dette er hensikten bak paragraf 1.b.

117. Med hensyn til kulturinstitusjoners funksjon, altså de organer som har som funksjon å sikre eller støtte kulturaktiviteter i ulike former, blir statene bedt om å sikre at slike institusjoner tilskriver kjennskap til og bruk av regions- eller minoritetsspråk og -kultur tilstrekkelig betydning i sine programmer (artikkel 12, paragraf 1.d til f). Pakten kan selvfølgelig ikke angi hvordan regions- eller minoritetsspråk skal innlemmes i disse institusjonenes aktiviteter. Den snakker ganske enkelt om å ta “tilbørlige hensyn” til dem. Statenes rolle på dette området handler generelt om veiledning og overvåking; de blir ikke bedt om selv å fremme dette målet, men bare “sikre” at det forfølges.

118. Pakten åpner også for dannelsen av et organ for hvert regions- eller minoritetsspråk med ansvar for å samle inn, oppbevare en kopi av og presentere eller utgi arbeider på dette språket (artikkel 12, paragraf 1.g). Med tanke på hvor svakt stilt mange regions- eller minoritetsspråk er, må denne typen arbeid organiseres systematisk, og det er opp til statene selv å bestemme på hvilken måte. Med hensyn til iverksettelse av paragraf g vil noen stater kanskje måtte tilpasse sin lovgivning om lovlig oppbevaring og arkivering slik at det aktuelle organet kan bevare arbeider på regions- eller minoritetsspråk.

119. Anvendelsen av artikkel 12, paragraf 1, dreier seg om territoriet som regions- eller minoritetsspråk brukes innenfor, selv om det anerkjennes at mange av bestemmelsene her i praksis har få konsekvenser utover dette territoriet. Med hensyn til karakteren av kulturfremmende tiltak, og behov som oppstår utenfor de områder hvor språkene tradisjonelt brukes (spesielt som følge av intern migrasjon), tilfører artikkel 12, paragraf 2, tilsvarende bestemmelser som i artikkel 8, paragraf 2.

120. Alle land søker å fremme sin nasjonale kultur i utlandet. For å kunne gi et utfyllende og sannferdig bilde av denne kulturen må statene når de presenterer sin kultur, ikke glemme sine regions- eller minoritetsspråk og -kulturer. Denne forpliktelsen, som er nedfelt i artikkel 12, paragraf 3, er én mulig anvendelse av prinsippet om anerkjennelse av regions- eller minoritetsspråk i artikkel 7, paragraf 1.a, i paktens Del II.

Artikkel 13 – Det økonomiske og sosiale liv

121. I de økonomiske og sosiale systemene som særpreger landene i Europarådet, er offentlige myndigheters innblanding i det økonomiske og sosiale liv i all hovedsak begrenset til offentliggjøring av lovgivning og forskrifter. Under slike omstendigheter har myndighetene begrenset mulighet til å sikre at det tas tilstrekkelig hensyn til regions- eller minoritetsspråk innen disse sektorer. Pakten åpner like fullt for et visst antall tiltak på dette feltet. Den søker på den ene siden å eliminere tiltak for å forby eller motarbeide bruken av slike språk i det økonomiske og sosiale liv, og presenterer på den andre siden en rekke positive tiltak.

122. Bestemmelsene i artikkel 13, paragraf 1, angir konkrete anvendelsesområder for prinsippet om ikke-diskriminering. Derfor er de ment å gjelde innenfor avtalepartenes samlede territorium, og ikke bare de delene av dette territoriet hvor regions- eller minoritetsspråk brukes.

123. Paktens artikkel 13, paragraf 2, lister opp flere konkrete tiltak til støtte for regions- eller minoritetsspråk i denne sektoren. De er av praktiske årsaker begrenset til de geografiske områdene hvor disse språkene brukes. Når det gjelder forbeholdet "så langt som det er rimelig mulig", bør det henvises til forklaringene under artikkel 10 over (se paragraf 104). Endelig gjelder partenes forpliktelser bare i den grad offentlige myndigheter har kompetanse, men dette forbeholdet gjelder imidlertid bare for underparagraf c.

Artikkel 14 – Grenseoverskridende kontakter

124. Denne artikkelen utvider og utvikler ideen som er nedfelt i artikkel 7, paragraf 1.i, og det henvises derfor til ovenstående forklaringer (se avsnitt 69–70).

125. På mange felt oppstår det samarbeid på tvers av landegrensene mellom naboregioner i forskjellige land. Det påpekes at en slik situasjon i visse tilfeller fremdeles kan betraktes som et problem med hensyn til territorial integritet. Nå som de europeiske land søker tettere sammen, utgjør dette imidlertid nå en mulighet for de aktuelle landene til å utnytte en "kulturell faktor" for å styrke sin gjensidige forståelse. Europarådet har utarbeidet en konvensjon om grenseoverskridende samarbeid på lokalt og regionalt nivå. Slike samarbeid er generelt en ønsket utvikling, og paragraf b understreker at dette spesielt gjelder der ett og samme regionsspråk snakkes på begge sider av landegrensen.

126. Samarbeidet man ser for seg, kan omfatte for eksempel skolesamarbeid, utveksling av lærekrefter, godkjenning av hverandres vitnemål og utdanningspapirer, felles organisering av kulturaktiviteter, mer sirkulering av kulturgjenstander (bøker, filmer, utstillinger, osv.) og aktiviteter på tvers av landegrensene i regi av kulturaktører (teaterkompanier, forelesere, osv.). I noen sammenhenger kan det også være et tilstrekkelig (og mindre kostnadskrevenende) verktøy for iverksettelse av forpliktelser man har påtatt seg i henhold til andre artikler i paktens: Når det gjelder bestemmelsen om tilrettelegging på høyere utdanningsnivå i henhold til artikkel 8, paragraf 1.e, kunne man for eksempel gjennom en bilateral avtale åpne for at aktuelle studenter kunne søke seg til relevante institusjoner i naboland.

Del IV – Paktens anvendelse

(Artikkel 15–17)

127. For å sikre at paktens anvendelse overvåkes av Europarådet, medlemslandene og offentligheten, har man valgt et system med jevnlig rapportering fra partene om tiltak som er iverksatt for å overholde paktens bestemmelser. Rapportene skal leveres hvert tredje år. Den første rapporten, som er ment å beskrive situasjonen for regions- eller minoritetsspråkene idet paktens trer i kraft for den aktuelle staten, skal imidlertid fremlegges innen ett år etter denne datoen.

128. For å sikre et effektivt system for overvåking av paktens iverksettelse åpner sistnevnte for å etablere en ekspertkomité som skal undersøke rapportene som kommer inn fra de ulike partene. Det vil også være mulig for ekspertkomiteen å motta henvendelser fra organer eller sammenslutninger som ønsker å komme med utfyllende informasjon eller beskrive konkrete situasjoner knyttet til paktens anvendelse, spesielt Del III (artikkel 16, paragraf 2). Kun organer som er lovmessig etablert i et av medlemslandene, vil ha tilgang til denne ekspertkomiteen angående saker som berører denne parten. Hensikten med denne regelen er å hindre at grupper som har hovedsete utenfor det aktuelle medlemslandet ved anvendelse av paktens, i å bruke det etablerte overvåkingssystemet til å skape splid mellom partene.

129. Det må understrekes at dette ikke er en kvasijuridisk klageprosedyre. Ekspertkomiteen er bare instruert i å overvåke paktens iverksettelse og motta informasjon for dette formål. Organene som er omtalt i artikkel 16, kan ikke be komiteen om å opptre mer eller mindre som en juridisk appellinstans.

130. Ekspertkomiteen kan verifisere informasjon som fremlegges av de aktuelle medlemslandene og må henvende seg til disse for å innhente nærmere forklaringer eller informasjon i den hensikt å utøve sin undersøkelsesrett. Resultatene formidles til Ministerkomiteen, sammen med de aktuelle statenes kommentarer, i forbindelse med presentasjon av ekspertenes rapporter. Det kan virke som disse rapportene i åpenhetens navn burde publiseres automatisk, men fordi de kan inneholde forslag til anbefalinger som Ministerkomiteen kan fremsette overfor ett eller flere medlemsland, følte man at det bør være opp til Ministerkomiteen å vurdere fra sak til sak hvorvidt disse rapportene bør publiseres.

131. Antall medlemmer i ekspertkomiteen tilsvarer antall avtaleparter i pakten. Medlemmene må være anerkjent som kompetente personer på området regions- eller minoritetsspråk. Samtidig presiserer pakten, ved å vektlegge den iboende personavhengige karakteren "den høyeste integritet", at ekspertene som utpekes til komiteen, i utøvelsen av sine oppgaver bør stå fritt til å opptre uavhengig og ikke være instruert av berørte styresmakter.

132. Denne ordningen der en ekspertkomité overvåker paktens anvendelse, vil gjøre det mulig å innhente objektiv informasjon om regions- eller minoritetsspråkenes situasjon, samtidig som man anerkjenner medlemslandenes spesifikke ansvar helt og fullt.

Del V – Sluttbestemmelser

133. Sluttformuleringene i artikkel 18 til 23 er basert på et fast mønster for sluttformuleringer i Europarådets konvensjoner og avtaler.

134. Man besluttet ikke å innbefatte blant disse sluttbestemmelsene en territorial formulering som gjorde det mulig for statene å utelukke deler av sitt territorium fra denne paktens anvendelsesområde. Det er fordi det allerede er et særtrekk ved denne pakten at den dreier seg spesifikt om visse territorier, nemlig territorier der det brukes regions- eller minoritetsspråk; dessuten har avtalelandene allerede rett, i henhold til artikkel 3, avsnitt 1, til å angi hvilke regions- eller minoritetsspråk deres detaljerte forpliktelser skal omfatte.

135. I henhold til artikkel 21 har partene rett til å ta forbehold bare med hensyn til paragraf 2 til 5 i paktens artikkel 7. CAHLR vurderte det slik at avtalepartene ikke skulle ha anledning til å legge inn forbehold med hensyn til artikkel 7, paragraf 1, da denne paragrafen inneholder målsettinger og prinsipper. Når det gjelder Del III, mente man at forbehold ikke ville være hensiktsmessig i en tekst som allerede tilskriver partene store valgmuligheter i hvilke forpliktelser de påtar seg.

136. Ettersom paktens tema og innhold er svært aktuell også for mange stater som ikke, eller foreløpig ikke, er medlemmer av Europarådet, ble det besluttet at pakten skal være en åpen konvensjon som også kan tiltres av enhver annen stat som ikke er medlem av Europarådet (artikkel 20).